

werkelijkheid wordt gezegd is dan ook dat zij van een andere orde is dan het denken en dat wat over haar gedacht en in verband met haar begeerd wordt. Zij heeft haar eigen, mysterieuze karakter: wie daarvan wil genieten, moet zich niet als bezitter gedragen. En we kunnen ons afvragen of dit niet het enige is dat over de werkelijkheid gezegd kan worden. Alles wat verder gaat, leidt tot vergissingen; en het enige dat spreuken met alle middelen willen uitsluiten, is het risico van vergissingen. Hierin zijn ze wijsgerig" (blz. 156) En even verder: "Het begeren blijkt de zaak van haar letterlijkheid en haar identiteit te beroven en daarvoor in de plaats eigenmachtige namaak en schijn te stellen, produkten van menselijke autonomie die het menselijke verlangen niet kunnen bevredigen" (blz. 157). Moeten we ons dan verwonderen dat het laatste zinnetje van het hele boek vertelt dat een aangelegenheid van de contemplatie 'de vreugdevolle ervaring van het pure bestaan' is?

In zijn nieuwe bundel blijft Cornelis Verhoeven heel herkenbaar, hoe kan het anders. Hij is een ontoloog van het kleine, die in het metafysische (nu niet in de zin van Heidegger) de geest van de letter ziet. Deze werkelijkheid is een kwestie van kijken, toezien, waarnemen; geen kwestie van roofofbouw.

Jacques DE VISSCHER

* * *

NATUURWETENSCHAP

Gerard Bodifée, *Het vreemde van de aarde*. Antwerpen. DNB/Uitgeverij Pelckmans, 1986, 181 blz.
ISBN 90 289 1200 2

In dit boek wordt de aarde beschreven als een minuscuul element van het heelal. Het vreemde van de aarde is volgens de auteur het leven, waarvan hij gelooft dat het enkel op aarde kan bestaan. Deze stelling vormt het centrale thema van dit boek. Misschien kunnen hier een paar bedenkingen gemaakt worden over hoe, in de exacte wetenschappen, theorieën al dan niet aanvaard worden. Leken menen meestal dat theorieën wit op zwart bewezen worden. Slechts op enkele uitzonderingen na is dit niet waar: theorieën kunnen over het algemeen niet bewezen worden. Wel is het soms mogelijk het tegendeel van een hypothese aan te tonen. Een klassiek voorbeeld hiervan is dat de zeventiende eeuwse theorie van Newton pas in het begin van de twintigste eeuw door Einsteins gravitatie theorie verbeterd wordt. Dit wil echter niet zeggen dat Einsteins theorie bewezen is. Het kan immers zijn dat een nieuwe theorie kan aantonen dat Einstein verkeerd is. Men kan zich dan ook de vraag stellen hoe en wanneer een theorie algemeen aanvaard wordt. Eenvoudig gesteld kan men zeggen dat een juiste theorie alle bekende waarnemingen verklaart en daarenboven een aantal voorspellingen oplevert. Zolang het tegendeel van geen enkele van deze voorspellingen aangetoond wordt, moeten we een theorie aanvaarden.

De manier waarop Gerard Bodifée de stelling van de uniciteit van het leven op aarde naar voren brengt, komt eerder over als een akte van geloof en heeft meer te maken met gevoel dan met wetenschap. Hij begint met de stelling dat het a priori onwaarschijnlijk is dat leven enkel op aarde zou voorkomen. Dit scepticisme is een wetenschappelijk juist vertrekpunt. Vervolgens wordt de vergelijking van Drake (die aanvaard wordt door befaamde astrofysici zoals C. Sagan) gebruikt die toelaat te concluderen dat zelfs in ons melkwegstelsel leven meer dan waarschijnlijk is. Nu is het zo dat pogingen ondernomen om met extraterrestrieel leven in contact te treden of zelfs om er enige aanwijzing van te observeren tot hiertoe een negatief resultaat opgeleverd hebben. Deze vaststelling is voor de auteur voldoende om aan te nemen (te geloven) dat wij alleen zijn. Het is spijtig dat leken bij het lezen van dit boek de overtuiging zouden kunnen krijgen dat de wetenschap normaliter op deze manier tewerk gaat. Iedereen beseft wel dat de enkele decaden dat de mens de nodige technologie bezit om communicatie op astronomische afstanden uit te voeren in het niet zinken bij zijn miljoenjarige evolutiegeschiedenis. Het zou een onwaarschijnlijk toeval zijn dat wij in deze zeer korte tijdspanne tekenen van ver verwijderd leven zouden gevonden hebben.

In een aantal hoofdstukken worden dan de eigenschappen van de planeten beschreven en vergeleken met die van de aarde. Terecht wordt hier de nadruk gelegd op de niet-evenwichtssituatie van aardse fenomenen. De reden van dit niet-evenwicht is het leven. De overige hoofdstukken handelen over de thermodynamica. Vooreerst wordt de (meer dan honderd jaar oude) tweede wet van de thermodynamica als een *deus ex machina* ten tonele gevoerd. Begrippen als entropie en vrije energie zijn echter zeer moeilijk en de auteur heeft werkelijk op uitstekende wijze er een vulgariserende beschrijving van gegeven. De bedoeling is echter te komen tot de theorie der dissipatieve structuren. Dit vrij jonge gebied van de thermodynamica, waar onder andere de naam van Nobelprijswinnaar I. Prigogine aan verbonden is, staat momenteel volop in de belangstelling. Het is echter geen eenvoudige materie en waarschijnlijk zijn deze hoofdstukken voor de doorsnee lezer vrij ingewikkeld. Misschien zouden enkele eenvoudige figuren toelaten deze theorie op een aanschouwelijke wijze te verduidelijken.

Samenvattend kan gesteld worden dat naast enkele uitstekende beschrijvende hoofdstukken, die voor iedereen begrijpelijk zijn, het boek ook een aantal vrij ingewikkelde begrippen invoert en spijtig genoeg enkele niet algemeen aanvaarde theorieën als vaststaand naar voren brengt.

Dit werk is vlot geschreven in een uitstekend Nederlands.

Piet VAN CAMP

* * *